

Programma 2026–2028

Samen werken aan
de wijk van morgen

regiolab
wijk van
morgen

Regiolab Wijk van Morgen is een programma met projecten waarin partners werken aan praktijkgerichte oplossingen (en voorwaarden hiervoor) om bestaande wijken te verduurzamen.

Inhoud

02	Dit is Regiolab Wijk van Morgen
04	Vooraf
06	De opgaven waar we voor staan
10	Programma & financiering
12	Renate Postma, gemeente Zwolle
14	Coördinatie programma RWvM
15	Coördinerend team
16	Regiodealproject "Regiolab Wijk van Morgen"
17	Partners
20	Liesbeth Rijdsdijk, Hogeschool Windesheim
22	Igor ter Halle, Hogeschool Windesheim
24	Leander Broere, Natuur & Milieu Overijssel
26	Laurens van Laar, The Great Escape
28	Henk Vonk, gemeente Zwolle/Smart Zwolle Alliantie
30	TKI-project "Proeftuin Watercirculatie Wijk"
34	Nanco Dolman, Deltares
36	Koen Weytingh, Wijbedrijf Dieze
38	Interreg NWE project RAINBOW
40	Interreg NSR project DISCO
42	Landingsplaats Makersfabriek
46	René Breman, Makersfabriek

Vooraf

De grootste opgave ligt niet in de nieuwbouwwijk. Die ligt in de wijk die er al staat.

Nieuwbouw is relatief overzichtelijk: je voldoet aan wet- en regelgeving en je bouwt. Maar in de bestaande stad wonen al mensen. Daar is de opgave het grootst en het meest complex. Aanpassen wat er al staat, kost meer moeite maar levert ook veel op. Het vraagt meer overleg, meer geduld, meer vertrouwen. En precies daarom verdient het onze aandacht.

Regiolab Wijk van Morgen is voor mij daarom meer dan een project. Het is een manier van doen. Samen met bewoners, ondernemers, onderzoekers en instellingen zoeken we naar wat écht werkt in bestaande wijken. Niet met blauwdrukken of keurslijven, maar door goed te luisteren naar wat een buurt nodig heeft — en dat verschilt per plek. Wat in Hogenkamp Dieze werkt, werkt niet één op één in Assendorp of in Holtenbroek. Elke wijk heeft zijn eigen weefsel, zijn eigen organisatiekracht, zijn eigen tempo.

Wat daarin voor mij wezenlijk verandert, is de rol van de overheid. De tijd dat de gemeente oplegde en de inwoner zich schikte, is allang voorbij. En dat is goed. Wij zijn mogelijkmaker: we maken ruimte, we verbinden, we zorgen dat ideeën ook echt projecten worden. De inhoud, de ideeën, de energie — die mogen steeds meer van inwoners en ondernemers

zelf komen. Dat vraagt ook iets van hen: niet alleen aangeven wat er niet goed is, maar ook een stap naar voren zetten met een idee, een perspectief, een voorstel. Zo bouwen we samen aan de wijk van morgen.

Die verbinding is wat mij persoonlijk raakt in dit werk. Letterlijk de wijk in fietsen. Merken dat het niet gaat om de gemeente die dwingt en dringt, maar om partners die samen verantwoordelijk zijn voor dezelfde leefomgeving. Wederzijds vertrouwen — dat is wat we het meeste nodig hebben. En wat dit programma ook kan opbouwen.

De ambitie reikt verder dan 2028. Regiolab Wijk van Morgen sluit naadloos aan op wat we met het warmteprogramma doen, op grote vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte. Werk met werk maken. Niet sectoraal oplossen, maar integraal en slim combineren. Inwoners hoeven hun ambities voor hun leefomgeving niet alleen waar te maken — wij staan ernaast en koppelen onze opgaven aan die van hen, zodat we samen meer bereiken.

Aan alle partners, bewoners en betrokkenen die de komende drie jaar meedoen: leren gaat met vallen en opstaan. Soms struikelen we, soms stellen we bij.

Maar de opgave is van ons samen. En de wijk van morgen ook.

Arjan Spaans,
Wethouder Duurzame stadsontwikkeling,
gemeente Zwolle

Water is waardevol. Dat klinkt vanzelfsprekend — maar voor de meeste Nederlanders is het dat nog altijd niet.

We hebben ons waterbeheer zo goed georganiseerd, zo ver van mensen weggestopt, dat het vanzelfsprekend is geworden. En dat terwijl we op jaarbasis negen miljard euro uitgeven aan dijkversterking, waterkeringen en afvoersystemen. Ons waterbeheer was lang onze trots. Nu is het ook onze kwetsbaarheid.

Het besef dat het fundamenteel anders moest, drong pas echt door na de droogtes van 2018. Hoe kan dat in een waterland als Nederland? Het antwoord ligt in decennia van dezelfde reflex: water buiten houden, zo snel mogelijk afvoeren. We zijn er kampioen in. Maar dat heeft zijn grenzen, zeker nu het klimaat verandert en we meer moeten doen om onze omgeving gezond en leefbaar te houden.

Intussen organiseren we water nog steeds lineair, terwijl we al jaren praten over de circulaire economie. De waarde van water wordt te weinig gevoeld. Dat moet anders. Technisch, maar ook mentaal. Want de watertransitie vraagt iets van iedereen. Van ingenieurs en beleidsmakers, maar ook van bewoners, ondernemers en bestuurders.

Mensen hebben recht op het eerlijke verhaal: het waterbeheer van de toekomst kunnen we niet meer

alleen vanachter de tekentafel regelen.

De opgave is te groot, te complex en te verweven met het dagelijks leven. Een goed doorlatende voortuin, bewust douchen, nadenken over wat er met regenwater in jouw straat gebeurt — het lijkt klein, maar het doet er wel degelijk toe.

In Singapore en Australië, waar water écht schaars is, weet iedereen dat. Wij kunnen daar nog wat van leren. Dat is precies waarom Zwolle mij al jaren inspireert. Deze stad is erin geslaagd klimaatadaptatie niet als probleem te framen, maar in te zetten als motor voor innovatie, dicht bij mensen, om leefbare wijken en buurten te realiseren. Dat is zeldzaam en waardevol.

Ik ben dan ook heel blij dat kennisinstituut Deltares actief mee kan doen in Zwolle met onderzoek in de praktijk naar water en ondergrond. In de Proeftuin Watercirculaire Wijk leren we wat écht werkt. Niet alleen technisch, al zit er zeker ook techniekontwikkeling in. Maar vooral sociaal, bestuurlijk, financieel. Hoe breng je verschillende logica's bij elkaar? Van bewoners, een VVE, een gemeente, een ondernemer? Welke succesfactoren zijn overdraagbaar naar andere plekken?

Wat we in Zwolle uitvinden, is niet zomaar te kopiëren. Elke plek heeft zijn eigen DNA. Maar de systematiek, de aanpak, de lessen, die zijn van iedereen.

Aan alle partners van Regiolab Wijk van Morgen geef ik graag dit mee: je bent onderdeel van de oplossing. Je mag jezelf mede-architect noemen van de Deltawerken van de toekomst. Dat is geen kleine rol.

Annemieke Nijhof,
Algemeen Directeur Deltares

De opgaven waar we voor staan

Bestaande wijken en buurten toekomstbestendig maken: dat is de grote en complexe uitdaging waar we voor staan.

In de wijk komen grote maatschappelijke opgaven samen: verduurzaming, leefbaarheid en bestaanszekerheid. Die opgaven vragen om technische oplossingen, maar ook om geschoolde vakmensen. Om denkers en doeners die de bestaande stad kunnen verduurzamen, om inwoners die in hun eigen omgeving maatregelen nemen, en om overheden die de juiste voorwaarden scheppen. Kortom: Overheden, Onderzoeks- en Onderwijsinstellingen, Ondernemers en initiatieven van Onderop die meer en beter samenwerken.

Onze focus

Regiolab Wijk van Morgen is een programma van tweeëntwintig partners die samen die vijf O's vertegenwoordigen. Wij werken samen aan handelingsperspectief voor de wijk van morgen: hoopvolle oplossingsrichtingen en concrete maatregelen die laten zien wat er mogelijk is. We richten ons op de "klimaatopgaven" in de bestaande stad (klimaat, energie, (drink) water, grondstoffen / afval, biodiversiteit en voedsel(keten). Die koppelen wij aan leefbaarheid, economie en arbeidsmarkt.

Wat zie je in de wijk van nu?

Klimaat: Kwetsbaar voor weersextremen (hittegolven, plensbuien):

- Versteende omgeving, tuinen
- Direct zonlicht in gebouwen
- Afvoer van regenwater via het riool

Energie: Te veel CO₂ uitstoot en hoge kosten voor warmte en energie:

- Slecht geïsoleerde woningen
- Fossiele bronnen voor stroom en warmte (aardgas, kolen)
- Centrale productie, netwerken en beheerders
- Energiearmoede

(Drink)water: Dreigend tekort aan schoon (drink) water:

- Drinken, douchen, wassen, spoelen en sproeien met kraanwater
- Hoog (drink)waterverbruik van huishoudens
- Seizoensgebonden wateroverlast en droogte
- Slechte waterkwaliteit van oppervlakte- en grondwater

Grondstoffen / afval: Grondstoffenschaarste en afvalberg (lineaire economie):

- Hoog gebruik van nieuwe spullen en materialen
- Gebruik van traditionele, eindige grondstoffen (beton, staal, kunststoffen)
- Hoge consumptie, individueel eigendom
- Spullen met een korte levensduur, eenmalig gebruik
- Hoge afvalproductie van huishoudens

Biodiversiteit: Kwetsbare ecosystemen, achteruitgang soortenrijkdom:

- Versteende omgeving
- Gebrek aan natuurlijke leefomgeving van planten en dieren
- Gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen

Voedsel(keten): Productie en dieet te ongezond voor mens, dier en milieu:

- Hoge vleesconsumptie, seizoenonafhankelijk, ongezond dieet
- Voedsel via lange voedselketens, grootschalige systemen en verdienmodellen
- Consumptie van traditioneel geproduceerd voedsel (bestrijdingsmiddelen, kunstmest, bio-industrie, etc)

De wijk van nu

Wat zie je in de wijk van morgen?

Klimaat: Bestand tegen weersextremen (hittegolven, plensbuien):

- Groene omgeving, tuinen
- (Buiten)zonwering
- Waterbuffering in regentonnen en bodem (sponswerking)

Energie: CO₂ neutraal en betaalbare warmte en energie:

- Goed geïsoleerde woningen
- Duurzame en hernieuwbare bronnen voor stroom en warmte (zonnepanelen, windturbines, warmtenetten)
- Lokale productie, netwerken en beheerders (coöperaties)
- Delen in de opbrengst van lokale opwekking

(Drink)water: Voldoende schoon (drink)water:

- Kraanwater voor drinken, (her)gebruik van regenwater en afvalwater voor douchen, wassen, spoelen en sproeien
- Lager (drink)waterverbruik van huishoudens
- Waterbuffering in natte seizoenen geeft voldoende water in droge seizoenen
- Schoon oppervlakte- en grondwater, juiste kwaliteit voor beoogde (her)gebruik

Grondstoffen / afval: Voldoende en hernieuwbare grondstoffen, geen afval:

- Hergebruik van spullen en materialen
- Gebruik van hernieuwbare grondstoffen (bio-based zoals hout, bamboe, hennep)
- Consuminderen, deeleconomie
- Repareren van kapotte spullen
- Minder / geen afval, afval als grondstof, circulair

Biodiversiteit: Robuuste natuur en ecosystemen, soortenrijkdom:

- Ruimte voor groen, natuur
- Natuurlijke leefomgeving voor planten en dieren (bijenhoeven, heggen, schuilplaatsen, rommelhoekjes, enz)
- Milieuvriendelijk bestrijden van onkruid en ongedierte, gifvrij tuinieren

Voedsel(keten): Productie en dieet gezond voor mens, dier en milieu:

- Plantaardig(er), seizoensgebonden dieet
- Voedsel via korte voedselketens, lokale productie, (wijk)moestuinen, voedselcoöperaties, volkscantines, betaalbaarder en eerlijker prijzen
- Consumptie van biologische geproduceerd voedsel (met respect voor natuur, milieu en dierenwelzijn)

De wijk van morgen

Programma Regiolab Wijk van Morgen 2026–2028

Waar werken we aan?

Met het programma Regiolab Wijk van Morgen werken we aan praktijkgerichte oplossingen voor verduurzaming van bestaande wijken* (en de voorwaarden daarvoor). In het programma hebben we zeven actielijnen uitgezet waarlangs we onze doelen (op termijn) willen bereiken.

Projecten

Met verschillende projecten geven we in de periode 2026–2028 invulling aan deze actielijnen:

- het gelijknamige Regio Deal Regio Zwolle project (vanaf nu 'regiodealproject'),
- het TKI project 'Proeftuin Watercirculaire Wijk',
- het Interreg NWE project Rainbow,
- het Interreg NSR project DISCO,
- de landingsplaats Makersfabriek
- en via enkele gelieerde projecten van buiten, zoals Thirsty Cities.

De Makersfabriek biedt een fysieke landingsplaats voor verschillende activiteiten en onderdelen van onze projecten, zoals netwerkevents en een testomgeving voor het MKB.

In ons programma wisselen we kennis en ervaringen uit met 'gelieerde projecten' van partners: projecten die elders zijn georganiseerd maar relevant zijn voor de Wijk van Morgen en andersom.

Nieuwe projecten en projecten in een volgend programma 2029 e.v. zijn welkom als zij de lopende projecten kunnen versterken en invulling geven aan de actielijnen.

Actielijnen

- 1. Coördinatie** om de voortgang, verantwoording en samenhang te bewaken.
- 2. Wijkaanpak** om in co-creatie met inwoners integrale wijkplannen voor verduurzaming te ontwikkelen.
- 3. Onderwijs en arbeidsmarkt** om te zorgen voor kennis en vaardigheden (denkers en doeners) om tot oplossingen en uitvoering te komen voor het verduurzamen van bestaande wijken.
- 4. Kennisdeling** om goede voorbeelden en nieuwe kennis op te halen en te delen met elkaar en met andere partijen en netwerken.
- 5. (Fysieke) Omgeving voor het onderzoeken, testen en demonstreren** van mogelijke oplossingen, producten en diensten voor de Wijk van Morgen.
- 6. Serious Fun** om via beleving inwoners bewust te maken en tot actie aan te zetten om maatregelen te nemen in hun eigen omgeving.
- 7. Digitale technologie** die co-creatie en integraal werken aan wijkplannen ondersteunt.

	PROJECT Regiodeal Regiolab Wijk van Morgen	PROJECT TKI Proeftuin Watercirculaire Wijk	PROJECT Interreg NWE RAINBOW	PROJECT Interreg NSR DISCO	LANDINGSPLAATS Makersfabriek	GELIEERDE PROJECTEN
Actielijn 1 Coördinatie	• Penvoering • Programma 2029 e.v.	Penvoering	Coördinatie deelproject Zwolle	Penvoering	Coördinatie landingsplaats	Fondsenwerving
Actielijn 2 Wijkaanpak	• Opschaalbare wijkaanpak • Kennis- en onderzoeks- programma	Living Lab Dieze / Hogekamp watercirculair		Co-creatie aanpak voor leefstraten		
Actielijn 3 Onderwijs en Arbeidsmarkt	• Inzet studenten MBO-HBO-WO voor wijkaanpak • Leerlijn MBO-HBO-WO?				• Buitenruimte i.s.m. Zone.college en ROVA • Werkplaats van de toekomst	
Actielijn 4 Kennisdeling	• Netwerkbijeenkomsten • Voorbeelden ontsluiten		• Disseminatie • Roadmap voor sponssteden	• Disseminatie • DISCO – Catalogus	Lokatie voor kennisdeling	
Actielijn 5 Onderzoeken, Testen, Demonstreren		• Testomgeving MKB • Watercirculaire watermachine • Businesscase proeftuin	• Uitgangspunten watercirculair Zwolle • Uitwerking + fieldtest watermachine		• Experience omgeving MKB • LIFE IP inspiratietuin • Huis van morgen?	Thirsty Cities: • Stedelijke waterbalans • Naturalis – biodiversiteit
Actielijn 6 Serious fun	• Serious escape • App • Masterplan ontdekhoek • Beleefroute				• Techlab • Onderdeel beleefroute	
Actielijn 7 Digitale technologie	• Tooling voor integrale analyses • (Reken)model voor watercirculaire wijk		Input voor (reken)model watercirculaire wijk	Tooling voor co-creatie voor leefstraten	Robolab	Volkswagen Foundation: Urban Water Futures

Praktijkgerichte oplossingen voor verduurzaming van bestaande wijken (en de voorwaarden daarvoor)

Over het programma

De projectenbudgetten voor de periode 2026–2028 zijn samen goed voor bijna € 5.300.000,-

*Wijken, buurten, dorpjes en bedrijven(terreinen)

Renate: "Dit moet toch lukken"

Renate Postma over leren, bouwen en kansen grijpen voor de Wijk van Morgen

In de achtertuin van een huis in de Zwolse Seringenstraat begon het. Een bewoner die aan het vergroenen sloeg, zijn burens erbij haalde, en ineens was er iets in beweging. Dat beeld staat Renate Postma nog steeds voor ogen als ze uitlegt waar Regiolab Wijk van Morgen (RWvM) vandaan komt. "Dat was het allereerste beginnetje van de beweging," zegt ze.

Renate is senior beleidsadviseur bij de afdeling Ruimte en Economie van de gemeente Zwolle en al jaren – een drijvende kracht, eerst achter Climate Campus, nu als aanjager van Regiolab Wijk van Morgen. Wat houdt haar gaande? "Ik heb de intrinsieke overtuiging dat we iets moeten met deze vraagstukken. Als het tegenzit en ik over de eerste dip heen ben, denk ik al snel: hoe kan het wel? Want samenwerken móet. Om de grote opgaven van deze tijd aan te kunnen. En om het vertrouwen in elkaar te herwinnen."

Een matje vlechten

Het programma RWvM bestaat uit projecten die bijdragen aan zeven actielijnen. Het zijn projecten zoals het gelijknamige project Regiolab Wijk van Morgen van Regio Deal Regio Zwolle, het TKI-project Proeftuin Watercirculaire Wijk, de Interreg-projecten RAINBOW en DISCO, en Landingsplaats

Makersfabriek. Hoe zorg je voor samenhang in zo'n divers palet? Renate grijpt naar een beeld uit haar jeugd. "Wij zijn eigenlijk een matje aan het vlechten. Ieder project is een lint, iedere actielijn een strook. Samen wordt het een samenhangend, sterk geheel doordat projecten dwars door actielijnen heen met elkaar verbonden zijn."

Het is een belangrijke les uit de Climate Campus-jaren: samenwerking krijgt pas echt vorm als je samen ergens concreet mee aan de slag gaat. "Door samen projecten te formuleren – dit gaan we doen, zo betalen we het – zie je eigenaarschap ontstaan." De kunst is dan om het niet centraal te willen organiseren. Groepjes partners pakken hun eigen project op, rondom wat voor hén belangrijk is. Harde afspraken worden op projectniveau gemaakt.

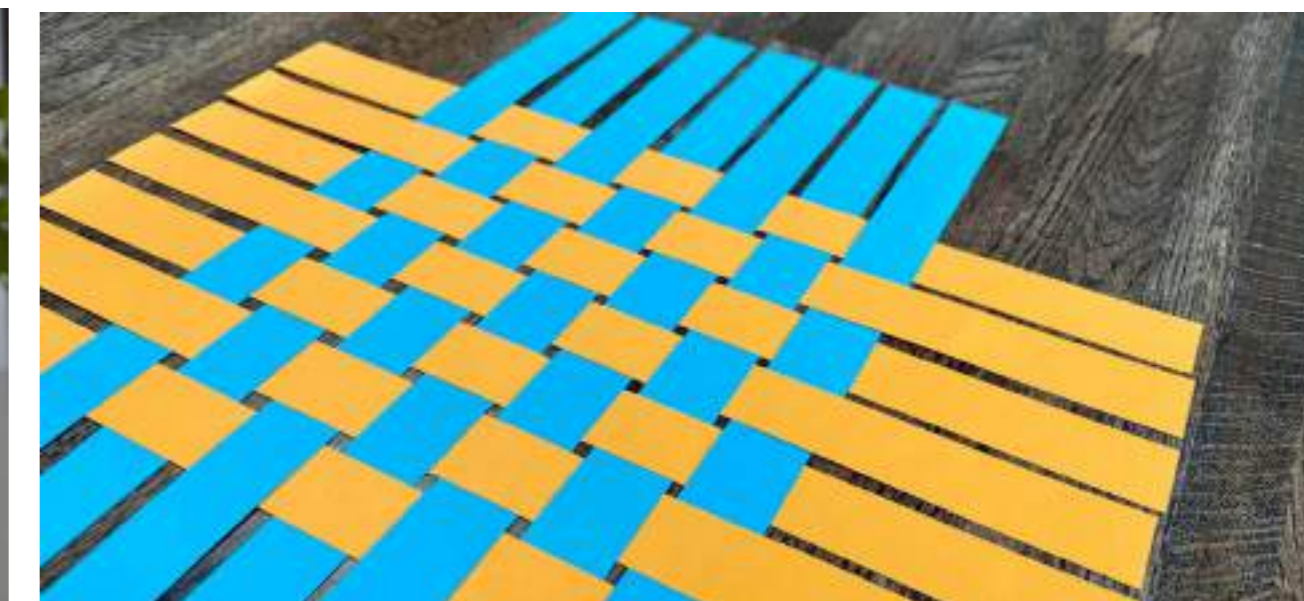
Zo kun je ook lopende en nieuwe projecten verbinden. Een project om een wijkaanpak te ontwikkelen en co-creatie aan te jagen. Een ander project dat zich richt op digitale oplossingen om dat aanjagen te faciliteren en te versnellen. De samenhang ontstaat door te zorgen dat elk project raakt aan meerdere actielijnen. En doordat verschillende partners aan meer dan één onderdeel werken.

"Dat helpt iedereen om te verbinden en het voorkomt dat men naar één partij kijkt om de samenwerking te regelen. Iedereen kan zelf een actieve rol pakken."

'Wensenlijst'

Een voormalige leidinggevende vroeg haar ooit: hoe kan het toch dat bij jou alles altijd net toevallig past? Renate lacht. "Dat is helemaal niet toevallig. Ik heb een 'wensenlijst' die ik al jaren achter me aansleep. Van tijd tot tijd doen zich kansen voor, waardoor ik wensen uit de lijst kan vervullen." Zo ging het bijvoorbeeld ook met het TKI-project: ideeën die al lang sluimerden rond de watercirculaire stad, konden plots in acht dagen tot een projectplan worden geschreven. Omdat de basis er al lag en een goede, langjarige samenwerking met onder andere Nanco Dolman van Deltares.

Aan het eind van dit programma, in 2028, hoopt Renate dat alle partners, inclusief bewoners, zeggen: dit is de goede richting, nu zetten we nieuwe stappen. Niet als afsluiting, maar als aanloop naar een vervolprogramma 2029 en verder. "Uiteindelijk wil je steeds meer richting uitvoering. En alles wat we leren, moet ook in andere wijken in de regio en bij andere partners kunnen landen. Dat moet lukken, toch?"

Coördinatie programma Regiolab Wijk van Morgen

De partners van Regiolab Wijk van Morgen hebben op projectniveau afspraken gemaakt over uit te voeren activiteiten, resultaten, rolverdeling en budget. Binnen de projecten zijn werkpakketten samengesteld met een set van samenhangende activiteiten voor een deelresultaat. De werkpakketten hebben een trekker en een werkgroep om de activiteiten uit te voeren.

De penvoerders en werkpakkettrekkers vormen het coördinatieteam van Regiolab Wijk van Morgen. Het coördinatieteam bewaakt de voortgang van het programma en zorgt voor onderlinge verbindingen van projecten en werkpakketten.

Aan het einde van de programmaperiode levert dit team input voor een programma Regiolab Wijk van Morgen 2029 en verder.

Volg de ontwikkelingen van het programma en de projecten op

www.regiolabwijkvanmorgen.nl

Renate Postma

(Gemeente Zwolle):
penvoerder van regiodeal- en DISCO-project, trekker Serious Fun (regiodealproject) en de Zwolse RAINBOW pilot.

Nanco Dolman

(Deltares): penvoerder TKI-project, trekker Uitvoeringsplan Proeftuin (TKI-project)

Liesbeth Rijdsijk

(Hogeschool Windesheim):
trekker Wijkaanpak (regiodealproject)

Igor ter Halle

(Hogeschool Windesheim):
Onderwijs (regiodealproject)

Koen Weytingh

(Wijbedrijf Dieze):
trekker living lab Dieze / Hogenkamp (TKI-project)

Leander Broere

(Natuur en Milieu Overijssel):
trekker Kennisdeling (regiodealproject)

Henk Vonk

(Gemeente Zwolle):
trekker Digitale Technologie (regiodealproject)

Willianne van Boven

(Makersfabriek):
trekker Testomgeving MKB (TKI-project) en Landingsplaats Makersfabriek

Partners

Zwolle

Deltares

hogeschool
Windesheim

Wijbedrijf Dieze

natuur en milieu
overijssel

makersfabriek

Regiodealproject 'Regiolab Wijk van Morgen'

Doel en toelichting

Regiodeal Regio Zwolle II richt zich op de thema's 'toekomstbepalende bedrijven', 'de vitaliteit van kernen en een gezonde woon-, werk- en leefomgeving' en 'een natuurinclusieve en klimaatadaptieve regio'. Investeren op deze thema's draagt bij aan de brede welvaart van inwoners en ondernemers.

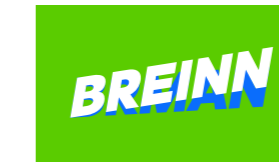
Het regiodealproject 'Regiolab Wijk van Morgen' heeft de basis gelegd voor het gedachtegoed: **de zeven actielijnen**. Met zeventien partners ontwikkelen en ontsluiten we nieuwe (voorwaarden voor) handelingsperspectieven: hoopvolle oplossingsrichtingen en maatregelen die de 50's (Overheden, Ondernemers, Onderwijsinstellingen, Onderzoeksinstituten en initiatieven van Onderop) kunnen nemen om bestaande wijken toekomstbestendig te maken. We focussen ons daarbij op klimaatopgaven en verbinden deze met leefbaarheid en met economie en arbeidsmarkt.

Organisatie regiodealproject

Penvoerder van het regiodealproject is Renate Postma (gemeente Zwolle). Binnen het project zijn partners georganiseerd in verschillende werkpakketten met trekkers en werkgroepen.

Looptijd: 2026 - 2028

Partners:

Hoe het regiodealproject bijdraagt aan actielijnen

Bijdrage aan actielijn: Wijk aanpak

Bestaande wijken verduurzamen lukt alleen als bewoners zelf aan het stuur staan. Het regiodealproject bouwt aan een opschaalbare wijk aanpak in meerdere pilotwijken of living labs in Regio Zwolle, en aan een kennis- en onderzoeksprogramma.

Het Oversticht voert 'Wijken met Wortels' uit: in dit project onderzoeken professionals, studenten, inwoners en ondernemers samen het historische groen in de wijk. Door het verleden van het groen zichtbaar te maken, leren bewoners hun leefomgeving op een andere manier kennen en waarderen. Dit vergroot de betrokkenheid en maakt het makkelijker om samen te werken aan opgaven zoals vergroening, klimaatadaptatie en leefbaarheid. Historisch groen kan zo benut worden als ingang voor een wijk aanpak waarin erfgoed, bewonersparticipatie en verduurzaming samenkomen. De aanpak levert inzichten en concrete handvatten op die ook in andere wijken toepasbaar zijn.

Trekker: Liesbeth Rijdsijk (Hogeschool Windesheim)

Bijdrage aan actielijn 3: Onderwijs en Arbeidsmarkt

Wij koppelen de opgaven aan het opleiden van nieuwe studenten. Dat doen we in samengestelde teams van studenten uit MBO, HBO en WO. Zo dragen studenten bij aan innovaties, integrale aanpakken en co-creatie in de wijk. Gedurende de looptijd van het regiodealproject werken er minimaal 100 studenten aan vraagstukken en actielijnen in Regiolab Wijk van Morgen.

Een wens voor de toekomst is het ontwikkelen van een volledige leerlijn MBO-HBO-WO.

Trekker: Igor ter Halle (Hogeschool Windesheim)

Bijdrage aan actielijn 4: Kennisdeling

Natuur en Milieu Overijssel, Provincie Overijssel, Waterschap Drents Overijsselse Delta en gemeente Zwolle initiëren en verzorgen actieve kennisdeling voor het versterken van regionale kennis aan de hand van goede voorbeelden en briljante mislukkingen. Daarvoor brengen we als eerste de relevante regionale initiatieven in kaart en maken praktische afspraken hoe we ons regiodealproject aan het initiatief kunnen verbinden.

Regio Zwolle breed organiseren we in totaal 10 netwerk- en themabijeenkomsten. We halen 25 goede voorbeelden en geleerde lessen op door het uitreiken van awards. We werken daarbij samen met het Instituut voor Briljante Mislukkingen. Deze voorbeelden worden ontsloten in een kennisbank en op de themabijeenkomsten.

Trekker: Leander Broere (Natuur en Milieu Overijssel)

Bijdrage aan actielijn 6: Serious Fun

We ontwikkelen en ontsluiten een gevarieerd en opschaalbaar aanbod van spel, beleving en (publieks)educatie voor klimaattransities om bewustwording, inspiratie en activatie van inwoners te bevorderen.

Bijdragen aan actielijn 6 Serious fun doen we met:

- Realisatie van een beleefroute met kunst, spel en belevingselementen rond klimaattransities, van de Spoorzone naar de Makersfabriek. We werken hierbij samen met studenten van Cibap.
- Realisatie van een "Serious Escape" door The Great Escape.
- Ontwikkeling van een mobiele applicatie ('(web-) app') die aanbod van routes en points of interest, podcasts en evenementen rond het thema Wijk van Morgen, ontsluit voor inwoners en bezoekers van Regio Zwolle. Uitvoering: Creative Impact Agency i.s.m. DGPMedia-Indebuurt.
- Opstellen van een Masterplan 'Ontdekhoek'.

Trekker: Renate Postma (gemeente Zwolle)

Bijdrage aan actielijn 7: Digitale technologie

We ontwikkelen digitale tools die dwars door vakdisciplines heen datagedreven samenwerken aan de Wijk van Morgen en co-creatie / participatie ondersteunen. We ontwikkelen en testen een werkend prototype voor twee praktijktoepassingen:

- Een digitaal model dat ons in staat stelt om integrale, voorspellende analyses uit te voeren voor beleids- en ontwerpkeuzes en de effecten daarvan op de fysieke leefomgeving en de sociale leefbaarheid.
- (Kenniscomponenten en rekenregels voor) Een digitaal model / digital twin dat de ontwikkeling van de watercirculaire wijk ondersteunt.

Trekker: Henk Vonk (gemeente Zwolle)

PROJECT Regiodeal Regiolab Wijk van Morgen	
Actielijn 1 Coördinatie	• Penvoering • Programma 2029 e.v.
Actielijn 2 Wijk aanpak	• Opschaalbare wijk aanpak • Kennis- en onderzoeksprogramma
Actielijn 3 Onderwijs en Arbeidsmarkt	• Inzet studenten MBO-HBO-WO voor wijk aanpak • Leerlijn MBO-HBO-WO?
Actielijn 4 Kennisdeling	• Netwerkbijeenkomsten • Voorbeelden ontsluiten
Actielijn 5 Onderzoeken, Testen, Demonstreren	
Actielijn 6 Serious fun	• Serious escape • App • Masterplan ontdekhoek • Beleefroute
Actielijn 7 Digitale technologie	• Tooling voor integrale analyses • (Reken)model voor watercirculaire wijk

Liesbeth: “Begin niet bij het beleid. Begin bij de bewoner.”

Het begon met een tuin. Liesbeth Rijsdijk zat bij haar ouders thuis, een jaar of acht geleden, toen haar vader aankondigde dat de tuin hem te veel werk werd.

Hij wilde er tegels in leggen. “Toen dacht ik: hier zit verderop een ROC. Die leiden jongens en meisjes op voor groenonderhoud. Wat als die de wijk ingaan en oudere mensen helpen met hun tuin? Dan leren de studenten in de praktijk, mijn ouders krijgen af en toe jongeren op bezoek, en de klimaatadaptatie in de wijk verbetert ook nog eens.”

Dat aha-moment motiveert haar voor Regiolab Wijk van Morgen. Als trekker van het werkpakket ‘Wijkaanpak’ van het regiodealproject leidt Liesbeth vanuit Hogeschool Windesheim de opschaalbare wijkaanpak – het lerende hart van het programma, waarbij in living labs wordt onderzocht hoe wijken van binnenuit kunnen transformeren.

Maar opschaalbaar betekent voor haar nadrukkelijk niet: overal hetzelfde doen. “Wat in Amsterdam werkt, werkt hoogst waarschijnlijk op dezelfde

manier in Zwolle. We zijn op zoek naar onderliggende principes – wat werkt, wat werkt niet – maar de aanpak moet vanuit de wijk zelf ontstaan.” De eerste stap in de wijk Dieze, is dan ook niet een blik studenten de wijk insturen. Het begint met luisteren. Met een sociale kaart maken: wie woont er, wat leeft er, wie zijn de formele én informele opinieleiders?

“Koen Weytingh van WijBedrijf Dieze weet dat. Die kan zeggen: je moet eens met die praten. Wij sluiten aan bij wat er al is – we worden liever gevraagd dan dat we onszelf opdringen.”

Wat Liesbeth zoekt is iets wat ze agency noemt: het gevoel bij bewoners dat ze ertoe doen, dat hun zorgen gezien worden, dat ze samen invloed kunnen uitoefenen op hun eigen wijk.

“We zijn dat gemeenschapsgevoel een beetje kwijtgeraakt. Terwijl het in veel wijken nog best levendig is. Alleen maken beleid en praktijk daar te weinig gebruik van – het zijn twee gescheiden werelden.” Studenten van Windesheim, Saxion, Universiteit Twente (UT) en Cibap gaan meewerken in de living labs. Voor Liesbeth zelf zijn de living labs ook een manier om te ontdekken welke vragen echt langdurig onderzoek vragen. “We doen dit zonder externe financiering vanuit de Regio Deal Regio Zwolle. Maar we vinden het belangrijk – omdat we op deze manier zelf ook leren.”

Wat levert drie jaar op? “Netwerken die er eerst niet waren. Scholen, gemeenten, bewoners en onderzoek die samen optrekken. Een onderzoeksprogramma waarmee we verder kunnen. Als we dat fundament hebben gelegd en begrip wat werkt, is dat al heel mooi.”

Igor: "In de wijk heb je niks aan alleen een loodgieter"

Igor ter Halle liep een rondje door de Hogenkamp en ontdekte een Koerdisch buurthuis. Een straat verder een basisschool. Verderop een handvol kleine bedrijfjes. "Dat is de wijk," zegt hij. "En in die wijk heb je niks aan alleen een loodgieter. Of alleen een jurist. Of alleen een financieel specialist. We moeten met elkaar de wijk maken."

Als trekker van Onderwijs in het Regiolab Wijk van Morgen werkt Igor aan iets wat het onderwijs al te weinig doet: studenten van verschillende niveaus én disciplines samen laten leren in de echte praktijk. Niet op stage binnen een organisatie, maar buiten alle muren – in de wijk zelf.

Afgelopen najaar deed hij een eerste proef. In een hackathon van twee dagen werkten studenten van Windesheim, Saxion, Cibap en Zone.college samen aan één vraagstuk: hoe zorg je dat de plaatsing van 50.000 transformatorhuisjes in Nederland minder weerstand oproept bij bewoners? "Wat me opviel: ze zaten helemaal niet in hun rol. Een student bouwkunde die ineens over communicatie nadacht. Een financieel student die een bewonersplan tekende. Ze waren gewoon samen aan het denken."

Dat is precies wat hij wil. Geen multidisciplinair

onderwijs – waarbij iedereen vanuit zijn eigen vakbril kijkt – maar transdisciplinair: door je eigen discipline heen denken, met mensen van verschillende niveaus. "Complexe vraagstukken vragen niet om hiërarchie. Maar onderwijs is dat stiekem nog wel."

Want daar zit de uitdaging. Twee opleidingen binnen één hogeschool laten samenwerken aan één vraagstuk – dát is al moeilijk. De wet hoger onderwijs beoordeelt opleidingen op hun eigen kwalificaties. Maatschappelijk burgerschap staat nergens in de eisen. "We roepen dat transities belangrijk zijn. Maar dan leggen we dat bij opleidingen neer die op hun eigen silo worden beoordeeld."

"Onderwijs" heeft nog geen financiering vanuit de Regio Deal – die is niet gehonoreerd. Desondanks gaan de partners er mee aan de slag, omdat ze het te belangrijk vinden om te laten liggen. De komende

jaren legt Igor met studententeams een fundament in Dieze: luisteren naar welke perspectieven er leven, van de Koerdische gemeenschap tot de lokale bedrijvigheid, en die bij elkaar brengen.

Wat hij studenten wil meegeven noemt hij perspectivistische lenigheid – het besef dat anderen de werkelijkheid anders zien en dat je daar constructief mee om kunt gaan. "We drijven als samenleving uit elkaar. Als studenten in hun eigen buurt leren dat samenwerken werkt, nemen ze dat mee."

Het systeem veranderen lukt niet in drie jaar. "Maar je kunt een blokje verschuiven. Laten zien dat het kan."

Leander: “Leer van wat mislukt en geef mensen applaus als ze dat durven delen”

Leander Broere herinnert zich nog precies de fietsenwinkel in Gent. Een man die daklozen van straat plukte – niet via een ingewikkeld sociaal programma, maar door gewoon de straat op te lopen en te vragen: wil je hier een paar uur per week werken?

“Ambtenaren vielen van hun stoel. Zo simpel kon het zijn.” Dat was twintig jaar geleden. Het is nog altijd het eerste wat hij noemt als hij praat over kennisdeling. Want zo werkt het: je vergeet nooit een verhaal dat je raakt.

Als programmamanager klimaat en circulaire samenleving bij Natuur en Milieu Overijssel trekt Leander het werkpakket “Kennisdeling” van het regiodealproject van Regiolab Wijk van Morgen – het werkpakket dat ervoor zorgt dat wat Nanco Dolman leert in de Proeftuin, wat Liesbeth Rijdsdijk ontdekt in de living labs en wat René Breman bouwt op de Makersfabriek, niet op die plekken blijft.

“Het verbinden lukt wel,” zegt hij. “We kennen elkaar. Maar het ontsluiten – zorgen dat anderen er ook iets aan hebben – dat is de echte uitdaging.”

De aanpak begint met een inventarisatie: welke initiatieven in Regio Zwolle zijn er al, wat werkt, en minstens zo belangrijk – wat is er mislukt? Want dat laatste is precies wat bijeenkomsten zelden laten zien. “Niemand staat graag op een podium om te vertellen dat zijn project faliekant mislukt is.” Daarom wil Leander samenwerken met het Instituut voor Brilljante Mislukkingen. “Het idee is dat je mensen de veiligheid geeft om open te delen. Dat ze met applaus weggaan omdat ze zo eerlijk waren. Want dáár leer je het meest van.”

De zes themabijeenkomsten die hij de komende drie jaar organiseert voor vakprofessionals in de regio moeten meer zijn dan drie sprekers en een borrel. “Mensen moeten iets meenemen. Kennis, maar vooral inspiratie. En drie dagen later denken: hé, die Pietje had een leuk verhaal – die ga ik bellen.”

Kennis vastleggen vindt hij minstens zo belangrijk als kennisdelen. “Ik zie te veel mensen met pensioen gaan die een bak aan ervaring meenemen. En dan krijg je een nieuwe collega van 26 die vraagt: wat deed hij ook alweer?” De kennisbank van Climate Campus wordt voortgezet en aangevuld met 25 nieuwe voorbeelden en onderzoeksresultaten. Maar Leander wil hem anders: toegankelijk, inspirerend en gekoppeld aan gezichten. “Niet anoniem een voorbeeld met een gemeentenaam. Maar een naam en een telefoonnummer erbij. Kennis leidt naar mensen.”

Zijn droom voor 2028: in elke gemeente in Regio Zwolle een initiatief van de grond. “Niet drie icoonprojecten in Zwolle. Maar een echte beweging, uitwaaiierend in de hele regio. En iedereen met een goed idee is welkom om mee te doen.”

Laurens: “Ben jij klaar voor Das Experiment?”

Je wordt wakker in een vreemde omgeving. Andere mensen om je heen. Een wereld die veranderd is. Kun je, samen met mensen die je niet kent, alsnog het goede doen?

Dat is Das Experiment – de ervaring die Laurens van Laar van The Great Escape in zijn hoofd al laat sudderen, als mogelijke invulling van een serious escape. Het gaat over klimaat, ja. Dat is de context. Maar in de kern gaat het erom hoe mensen zich verhouden tot de toekomst en de keuzes die ze daarin maken.”

Laurens ontwikkelt vanuit The Great Escape één van de projecten in het werkpakket “Serious Fun” van het regiodealproject; het werkpakket dat bewustwording, inspiratie en activatie van inwoners centraal stelt. Hij gelooft dat dit niet werkt via uitleggen en informeren alleen. “Dan weten mensen dat iets belangrijk is, maar voelen ze het niet. Juist door spel en beleving kun je een serieus thema dichterbij mensen brengen. Niet als trucje. Als manier om iets werkelijk binnen te laten komen.”

De Wijk van Morgen gaat over grote opgaven: water, energie, groen, mobiliteit. Maar al die opgaven landen uiteindelijk bij mensen. Bij de bewoner die zijn parkeerplaats verliest voor een wadi. Bij het gezin dat een warmtepomp moet kiezen. Werkpakket “Serious Fun” is er voor hen – niet om hen te overtuigen, maar om hen iets te laten voelen. Das Experiment is nog een verhaallijn in ontwikkeling, maar de ambitie staat: een ervaring die mensen even uit het nu haalt en hen anders laat kijken naar wat vandaag vanzelfsprekend lijkt.

Naast Das Experiment omvat het werkpakket “Serious Fun” meer initiatieven: een belevingsroute met kunst, spel en beleving tussen de Makersfabriek en station Zwolle – dagelijks 70.000 passanten – een mobiele app die activiteiten en routes rondom de Wijk van Morgen ontsluit voor inwoners en bezoekers van de regio, en een masterplan voor een experience

of ontdekkhoek voor basisschoolkinderen. Voor elk initiatief wordt samengewerkt met andere partners en gekeken naar hoe het zo breed mogelijk verspreid kan worden.

“Wij kunnen iets openen bij mensen,” zegt Laurens. “Maar om het echt te laten landen, heb je de hele keten nodig.” Koen Weytingh weet wie er in de Hogenkamp woont. Liesbeth Rijdsdijk begrijpt hoe je bewoners betreft. Leander Broere zorgt dat wat mensen beleven ook gedeeld en bewaard wordt.

“De toekomst is niet iets dat ons alleen maar overkomt,” meent Laurens. “We bouwen er elke dag al aan in de keuzes die we maken.”

Henk: “Niet achteraf evalueren, vooraf verkennen”

Stel: een wijk overweegt een mobiliteitshub. Minder parkeerplekken op straat, auto's naar één centrale plek. Wat betekent dat?

Meer ruimte voor groen en speelplekken. Minder hittestress. Meer kansen voor ontmoeting. Maar ook andere verkeersstromen, nieuwe laadinfrastructuur, mogelijke spanningen met bewoners die hun parkeerplaats verliezen.

Witteveen+Bos, Hogeschool Windesheim en Saxion samen met Deltares en TNO aan integrale analyses van wijken met behulp van digitale modellen. De eerste is een integraal analyse- en voorspelmodel en een platform voor wijkontwikkeling van TNO en partners. Hiermee kunnen beleidsmakers, professionals én bewoners de effecten van ingrepen doorrekenen en visualiseren. Het bouwt voort op een use case rond ruimtegebruik in de Zwolse wijk Assendorp, die Zwolle en TNO ontwikkelen binnen het DMI Ecosysteem (voor slimme duurzame verstedelijking).

hoe digitale oplossingen klimaatadaptatie kunnen versnellen: van slimme sensorsystemen en digitale tweelingsteden tot visualisaties die co-creatie met bewoners versterken. Zwolle is daarin een van vijf concrete praktijklabs. Wat DISCO oplevert aan tools en inzichten vloeit direct terug naar het regiodealproject.

Al die mogelijke effecten tegelijk zichtbaar maken – dát is wat het regiodealproject Regiolab Wijk van Morgen in het werkpakket 'Digitale technologie' mogelijk maakt. Henk Vonk van gemeente Zwolle trekt de digitale kant van het regiodealproject, als onderdeel van de Smart Zwolle Alliantie. Die alliantie is een samenwerkingsverband van gemeente, kennisinstellingen, bedrijven en maatschappelijke partners dat al jaren werkt aan het slimmer, duurzamer en inclusiever maken van Zwolle – met data en technologie als ondersteunend middel. **“Niet achteraf evalueren, maar vooraf verkennen. Wat gebeurt er als we andere keuzes maken?”**

Het tweede onderdeel wordt een module 'watercirculair' in het platform om 'integraal en waterbewust te ontwerpen'. Gekoppeld aan wat Nanco Dolman en Deltares meten en ontwerpen in de buurt Hogenkamp brengt dit de ontwikkeling van de watercirculaire wijk verder. Tegelijkertijd loopt het Europese Interreg DISCO project – Digital Solutions for Climate Adaptation – waarin gemeente Zwolle lead partner is en Renate Postma de projectleiding voert. DISCO werkt van 2024 tot 2028 met vijf pilotlocaties in de Noordzeeregio aan de vraag

Wat dit alles verbindt is een principe dat in alle actielijnen terugkomt: technologie volgt de opgave, niet andersom. De digitale modellen en instrumenten zijn er niet om indruk te maken, maar om complexe afwegingen bespreekbaar te maken. Voor de ambtenaar die moet kiezen tussen groen en parkeren. Voor de bewoner die wil begrijpen waarom zijn straat verandert. Voor de beleidsmaker die integraal wil werken maar niet weet waar te beginnen.

Meerdere projecten van het Regiolab Wijk van Morgen dragen bij aan digitale technologie. Vanuit het regiodealproject werken de Smart Zwolle partners, gemeente Zwolle, Esri Nederland,

Assendorp is het vertrekpunt. Maar de vraag die het regiodealproject stelt – hoe maken we gezamenlijke besluitvorming over de wijk slimmer en gedragen? – is er één voor elke stad die aan de wijk van morgen wil bouwen.

“Mooi om te zien hoe we onze samenwerking in het DMI-ecosysteem verbinden met de samenwerking in de Regio Deal.

Vanuit TNO helpen wij om inzicht te krijgen in de afwegingen die gemaakt moeten worden en de invloed die deze hebben op de bereikbaarheid en leefbaarheid van Zwolle.”

Jacqueline Verbeek-Nijhof,
Strategic Partnerships & Innovations,
TNO

“Vanuit nieuwsgierigheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid verbinden we in Zwolle mensen en opgaven. Met geografische informatiesystemen maken we complexe vraagstukken begrijpelijk – zodat partijen beter samenwerken en gericht keuzes maken.

Zwolle combineert urgentie, innovatiekracht en betrokkenheid. Een inspirerende omgeving om samen te bouwen aan de wijk van morgen.”

Marcel Broekhaar,
Business developer Esri Nederland

TKI-project 'Proeftuin Watercirculaire Wijk'

Doel en toelichting

TKI (Topconsortia voor Kennis en Innovatie) – Bouw en techniek is de katalysator voor schaalbare innovaties in de ontwerp-, bouw- en technieksector. TKI Bouw en Techniek maakt opschaling mogelijk door kennisontwikkeling te organiseren tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheid. We doen dit door belemmeringen weg te nemen.

Het doel van het innovatieproject "Proeftuin Watercirculaire Wijk" is het ontwikkelen van een innovatieomgeving en twee praktijkgerichte innovaties voor de Watercirculaire Wijk: een slim watersysteem (watermachine) en herstructurering Hogenkamp tot een waterbewuste buurt. De proeftuin bevat een living lab (Dieze /

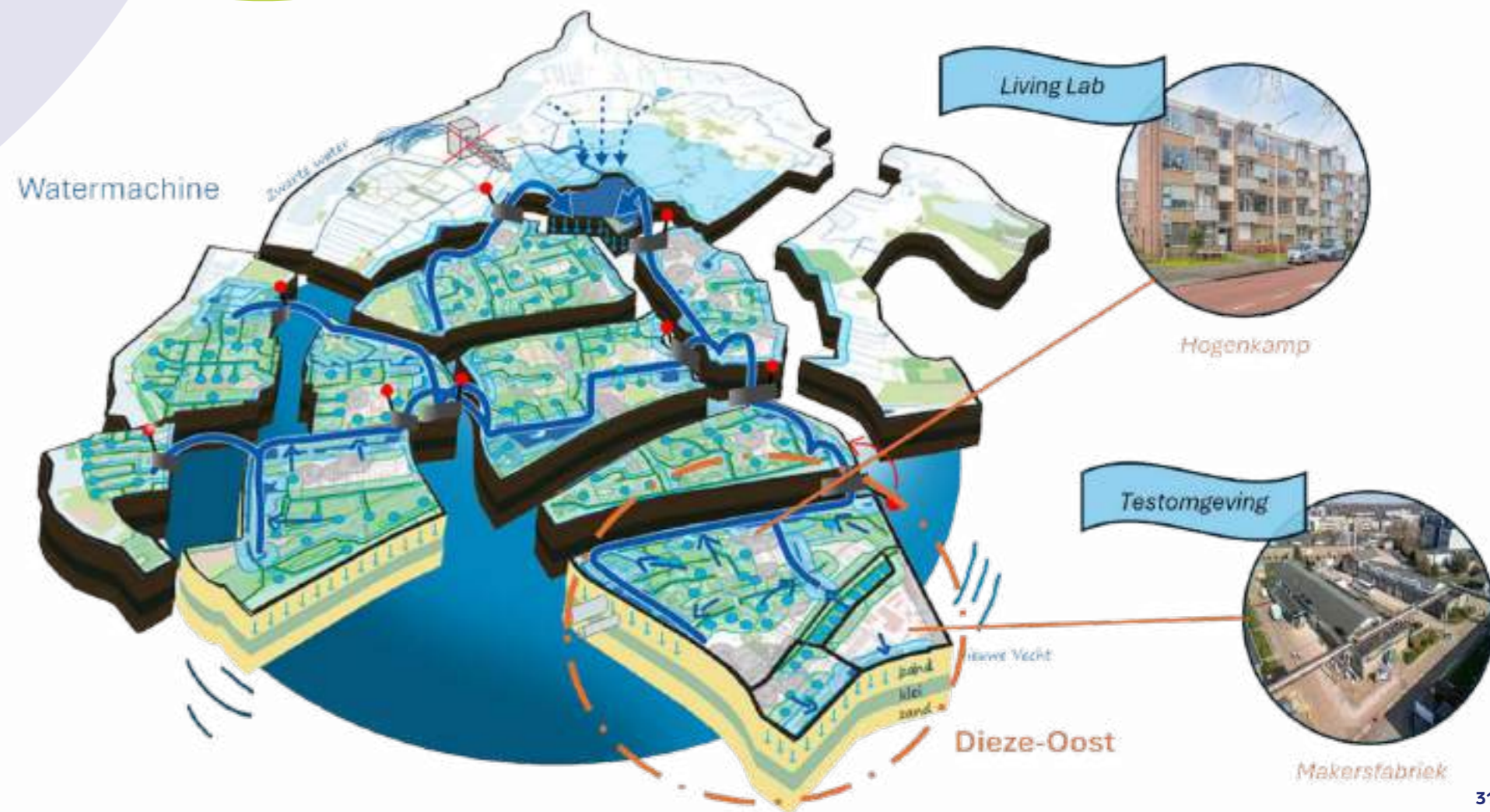
Hogenkamp) en een testomgeving voor MKB op de Makersfabriek. In de proeftuin kunnen onderzoekers, ondernemers, overheden, maatschappelijke organisaties en woningeigenaren (gezamenlijk) aan innovaties werken om te voorkomen dat water(-schaarste en -zekerheid) in de nabije toekomst een nieuwe, nog grotere belemmering is voor de woningbouwopgave.

De praktijkgerichte innovaties bieden concreet handelings-perspectief en duiding welke specifieke belemmeringen moeten worden weggenomen voor de watercirculaire wijk. Met een uitvoeringsplan zorgen we ervoor dat de proeftuin ook na afloop van het TKI-project praktijkgerichte innovatie blijft faciliteren (2028 e.v.).

Organisatie

Penvoerder van het project is Nanco Dolman (Deltares). Binnen het project zijn partners georganiseerd in verschillende werkpakketten die deelresultaten opleveren. Elke werkpakket heeft een trekker en een werkgroep.

Looptijd: 2026–2027

Hoe het TKI-project bijdraagt aan actielijnen

Bijdrage aan actielijn 2: Wijkaanpak

In Living Lab Dieze / Hogenkamp ontwikkelen we een innovatief en integraal ontwerp voor een watercirculair Hogenkamp. Dit integrale ontwerp demonstreert hoe het toevoegen van woningen de verduurzamingsopgave voor bestaande (naoorlogse) wijken betaalbaarder kan maken. Hierin liggen (potentiële) doorbraken besloten, financieel en organisatorisch en op het gebied van procedures, regelgeving en (politiek) draagvlak.

Het ontwerp focust zich op de herinrichting van het oude gemengde watersysteem van de buurt. Gemengd als in afvalwater en regenwater, vermengd als in regenwater en drinkwater. In het plan wordt uitgegaan van een circulair watersysteem waarbij regenwater ofwel via een ingenieus systeem wordt toegevoegd aan de grondwaterreserve voor drinkwaterwinning, ofwel wordt bewaard voor directe consumptie om het gebruik van centraal geproduceerd drinkwater te minimaliseren.

Tegelijk voorkomt het systeem vernatting en verdroging en schade door extreme buien. Concrete resultaten zijn: een wijkverbeterplan, inclusief businesscase Watercirculair Hogenkamp en een opschalbare aanpak voor vergelijkbare wijken.

Trekker: Koen Weytingh (Wijbedrijf Dieze)

Bijdragen aan actielijn 5: (Fysieke) Omgeving voor onderzoeken, testen en demonstreren

Het TKI-project draagt bij aan actielijn 5 met een (conceptueel) ontwerp voor een watermachine. De watermachine is innovatief en watercirculair. Het integreert de afval- en drinkwaterketen in een slim watersysteem dat (overtollig) water van natte periodes vasthoudt voor droge periodes. De watermachine laat zien hoe je met een slim watersysteem klimaatadaptieve en watercirculaire woningbouw en herstructurering mogelijk kan maken. Er is een nauwe samenwerking met het Interreg NWE project RAINBOW.

Trekker: Daan Rooze (Deltares)

Het terrein van de Makersfabriek wordt geschikt gemaakt als testomgeving voor producten en diensten van het MKB voor de watercirculaire wijk. We realiseren daarin tenminste 2 testopstellingen.

Trekker: Willianne van Boven (Makersfabriek)

Het uitvoeringsplan Proeftuin Watercirculaire Wijk bevat een organisatieplan, businesscase, portfolio aan onderzoeksprojecten, een kennisdelingsstructuur en PR-aanpak.

Met het uitvoeringsplan borgen we dat de Proeftuin ook blijft functioneren na afloop van het TKI-project.

Trekker: Nanco Dolman (Deltares)

Foto: Straatboer

Project TKI Proeftuin Watercirculaire Wijk	
Actielijn 1 Coördinatie	Penvoering
Actielijn 2 Wijkaanpak	Living Lab Dieze / Hogenkamp watercirculair
Actielijn 3 Onderwijs en Arbeidsmarkt	
Actielijn 4 Kennisdeling	
Actielijn 5 Onderzoeken, Testen, Demonstreren	<ul style="list-style-type: none"> • Testomgeving MKB • Watercirculaire watermachine • Businesscase proeftuin
Actielijn 6 Serious fun	
Actielijn 7 Digitale technologie	

Nanco: "Drinkwater door het toilet, dat wordt de wall of shame"

Nanco Dolman bewaart een folder uit 1998. Een flyer voor bewoners van Leidse Rijn over hun nieuwe watersysteem, een vroeg experiment waarbij drinkwater, afvalwater én hergebruikt grijswater via aparte leidingen door de wijk liepen.

Bewoners konden zo hun toilet doorspoelen met opgevangen grijswater in plaats van drinkwater. Het liep mis toen een verwisselde aansluiting ervoor zorgde dat mensen het grijze water als drinkwater gebruikten. Een hele straat werd ziek. "We zijn daarna gewoon teruggevallen in de twintigste eeuw," zegt hij. "Tervijl we nu al een derde van Nederland watercirculair gemaakt hadden kunnen hebben."

Die gemiste kans is de urgentie achter de Nationale Proeftuin Watercirculaire Wijk, waarvoor Nanco (Deltares) de kar trekt als penvoerder voor het TKI-project 'Proeftuin Watercirculaire Wijk'. Deltares is het toonaangevende Nederlandse kennisinstituut voor water, bodem en ondergrond, werkzaam van Bangladesh tot New Orleans, en nu met volle overtuiging in een naoorlogse buurt in Zwolle. "Nederland heeft het water altijd willen beheersen en afvoeren. Wat we nu willen, is het omarmen als waardevolle grondstof en rond laten stromen." Net als op het elektriciteitsnet dreigt nu congestie op het drinkwaternet: nieuwe wijken kunnen soms niet meer worden aangesloten. "We gebruiken nog steeds drinkwater om het toilet te spoelen.

Dat gaat de volgende generatie niet begrijpen, net zoals wij ons niet meer kunnen voorstellen dat er vroeger rookcoupés in de trein waren."

De Proeftuin werkt op twee concrete plekken in Zwolle. Op de Makersfabriek worden dit jaar al testopstellingen gerealiseerd: een aaneengesloten reeks watervoorzieningen op gebouw- én buitenruimteniveau. In Living Lab Hogenkamp staat 2026 in het teken van meten: bodemopbouw, grondwaterdynamiek, waterkwaliteit. Samen met Koen Weytingh van WijBedrijf Dieze en bewoners wordt daarna een integraal ontwerp gemaakt voor een watercirculair Hogenkamp.

In de Proeftuin kunnen meerdere projecten landen. Het NWA-project Thirsty Cities werkt aan de stedelijke waterbalans met Zwolle als één van negen nationale casussen. Het Europese Interreg NWE RAINBOW-project doet een fieldtest met de Watermachine in Zwolle-Noord. "Die projecten leveren input die we anders nooit hadden gehad."

Wat de Proeftuin oplevert, is concreet: een ontwerp voor de Watermachine als basis voor waterbewust bouwen op stedelijk niveau, een watercirculair wijkverbeterplan met businesscase voor Hogenkamp —opschaalbaar naar vergelijkbare naoorlogse buurten in heel Nederland— en een uitvoeringsplan voor de Nationale Proeftuin zelf, inclusief kennisdelingsstructuur, zodat de proeftuin ook ná het TKI-project innovaties blijft aanjagen.

Liesbeth Rijsdijk van Windesheim brengt via het regiodealproject de gedragskant in: hoe overtuig je bewoners dat dit ook hún opgave is? "De helft van de stad is particulier eigendom. Zonder die bewoners komen we er niet."

Over tien jaar hoopt Nanco dat waterzuinig bouwen gewoon mainstream is. In Zwolle begint het nu.

Koen: "De bewoner is geen doelgroep. Die is opdrachtgever."

In Hogenkamp, een buurt in Dieze-Oost vol jaren-zestigflats, is de toekomst al begonnen. Bewoners hebben zich verenigd in een coöperatie, niet om mee te praten over gemeentepannen, maar om zelf de regie te pakken over hun wijktransformatie. Koen Weytingh van WijBedrijf Dieze trekt dat proces, en de komende drie jaar wordt de buurt Hogenkamp het levende bewijs dat het anders kan.

"De bewoner is geen doelgroep," zegt hij. "Die is opdrachtgever. Die formuleert de vraag. Wij zorgen dat er mensen zijn die die vraag kunnen beantwoorden."

Dat klinkt eenvoudig. Maar de opgave in Hogenkamp is allesbehalve simpel. De 21 VvE's, samen goed voor zo'n 400 woningen, moeten verduurzamen, renoveren én woningen toevoegen om de kosten te kunnen dragen. En dan zijn er nog parkeren, groen, warmte en water. Allemaal tegelijk, want alles hangt samen.

Precies daarvoor is WijBedrijf Dieze actief in twee projecten van Regiolab Wijk van Morgen. In het werkpakket 'Wijkaanpak' van het regio-dealproject werkt WijBedrijf Dieze samen met Liesbeth Rijsdijk van Windesheim aan een opschaalbare wijkaanpak. De buurt Dieze /

Hogenkamp is het eerste living lab: wat hier werkt, wordt doorvertaald naar andere buurten in Regio Zwolle. "Liesbeth heeft de onderzoekskracht en de studenten. Wij hebben de kennis van de wijk en de mensen erin. Dat moet een bundeling worden."

In het TKI-project is WijBedrijf Dieze trekker van het werkpakket 'Living Lab Hogenkamp' in de Proeftuin Watercirculaire Wijk. Samen met Nanco Dolman van Deltares wordt gewerkt aan een watercirculair wijkverbeterplan voor Hogenkamp, een ontwerp dat laat zien hoe je door slim om te gaan met water de renovatie van 400 woningen én het toevoegen van nieuwe woningen financieel haalbaar maakt.

"Nanco denkt integraal. Ik dans door de schalen: voortdurend bewegen tussen het grote systeem en de individuele flat, tussen Deltares en een VvE-vergadering. Van de grote lijn naar de wadi achter

één flat en weer terug. Als het op de grote schaal leuk is maar bij die VvE niet werkt, heb je het niet goed gedaan."

WijBedrijf Dieze brengt de vragen van bewoners in als input voor de digitale modellen en instrumenten die Henk Vonk en zijn partners ontwikkelen in het regiodealproject om wijkontwikkeling inzichtelijker te maken.

Wat wil hij in 2028 bereikt hebben? "Dat gemeente en bewoners samen, iteratief, aan wijkverbetering werken. Niet dat de gemeente een plan maakt en bewoners mogen reageren. Maar dat het plan van die bewoners is en dat ze het samen uitvoeren."

In Dieze is dat al begonnen.

Interreg NWE project 'RAINBOW'

Doel en toelichting

Interreg North West Europe is een Europees programma voor territoriale samenwerking dat de groene, slimme en rechtvaardige transitie van Noordwest-Europa ondersteunt.

Het Interreg North West Europe project RAINBOW heeft als overkoepelend doel het versterken van de (maatschappelijke) capaciteit van steden voor klimaatrobust beheer van stedelijke bodem- en grondwaterbronnen. Denk daarbij aan 'de stad als spons' en het zoveel mogelijk vasthouden en hergebruiken van regenwater: een watercirculaire stad. In onze pilot ontwikkelt gemeente Zwolle met ondersteuning van Deltares een visie / strategie voor een watercirculair Zwolle, met een focus op de ondergrond. De pilot bevat een praktijktest in Dieze.

Organisatie

Gemeente Stuttgart is lead partner. Gemeente Zwolle treedt op als project partner en leidt een Zwolse pilot in Dieze. Deltares is associated partner en ondersteunt Zwolle en het wetenschappelijk team dat een Roadmap voor sponssteden ontwikkelt.

Contactpersonen: Renate Postma en Nanco Dolman.

Andere consortiumpartners: Universiteit Stuttgart (D), Technische Universiteit Dortmund (D), Gemeente Brussel (B), Vrije Universiteit Brussel (B), gemeente Lens-Liéven (F), BRGM (F)

Looptijd: 2026-2027

Foto: Guus Schonewille voor Deltares

Hoe het RAINBOW-project bijdraagt aan actielijnen

Bijdrage aan actielijn 4: Kennisdeling

Vanuit het project wordt kennis gedeeld met lokale, regionale, nationale en internationale partners. RAINBOW ontwikkelt een 'Roadmap voor Sponssteden'. Deze gids helpt gemeenten bij hun transformatie naar sponssteden.

Trekker: TU Dortmund

Contact via Nanco Dolman (Deltares)

Bijdrage aan actielijn 5: (Fysieke) Omgeving voor onderzoeken, testen en demonstreren

Binnen het RAINBOW project werken we principes voor de watercirculaire stad uit voor Zwolle Noord (Dieze-Oost, richting Wijde Aa). We maken daarbij gebruik van de stedelijke waterbalans die het gelieerde project Thirsty Cities voor Zwolle opstelt. In Dieze doen we een field test om de berekeningen en gebruikte modellen in de praktijk te testen.

Trekker: Renate Postma (gemeente Zwolle)

Bijdrage aan actielijn 7: Digitale technologie

De bevindingen van RAINBOW zijn input voor de (reken)modellen Watercirculaire wijk in het regiodealwerkpakket - digitale technologie.

Trekker: Nanco Dolman (Deltares)

	PROJECT Interreg NWE RAINBOW
Actielijn 1 Coördinatie	Coördinatie deelproject Zwolle
Actielijn 2 Wijkaanpak	
Actielijn 3 Onderwijs en Arbeidsmarkt	
Actielijn 4 Kennisdeling	<ul style="list-style-type: none"> Disseminatie Roadmap voor sponssteden
Actielijn 5 Onderzoeken, Testen, Demonstreren	<ul style="list-style-type: none"> Uitgangspunten watercirculair Zwolle Uitwerking + fieldtest watermachine
Actielijn 6 Serious fun	
Actielijn 7 Digitale technologie	Input voor (reken)model watercirculaire wijk

Interreg NSR project 'DISCO'

Doel en toelichting

Interreg North Sea is een Europees programma voor territoriale samenwerking voor een duurzame en groene toekomst.

Het Interreg North Sea Region project DISCO (Digital Solutions for Climate adaptatiOn) heeft als overkoepelend doel het versterken van de (maatschappelijke) innovatiecapaciteit, zodat organisaties en individuen digitale oplossingen kunnen toepassen om klimaatadaptatie te versnellen. In de Zwolse pilot testen we uit of en op welke manier de digital twin kan worden ingezet om samen met bewoners, ontwerpers en beheerders leefstraten te ontwerpen in een virtuele omgeving.

Organisatie

Gemeente Zwolle is lead partner en voert ook een van de pilots uit. Universiteit Twente is kennispartner en brengt deskundigheid in, bijvoorbeeld op het gebied van digitale geletterdheid.

Andere consortiumpartners:

gemeente Vejle (DK), VIA Hogeschool (DK), Oldenburgische-Ostfrisische Wasserverband (D), Jade Hochschule (D), Universiteit van Oldenburg (D), gemeente Malmö (S), Sweden Water Research (S), Vlaamse Milieu Maatschappij (B)

Looptijd: 2025-2028.

Hoe het DISCO-project bijdraagt aan actielijnen

DISCO

Interreg North Sea

Co-funded by the European Union

Bijdrage aan actielijn 2: Wijk aanpak

In het DISCO project testen we met inwoners welk co-creatie proces nodig is voor het gezamenlijk ontwerpen van leefstraten. De geleerde lessen brengen we in bij het regiodealproject Wijk aanpak.

Trekker: Annemiek Wiegman (gemeente Zwolle)

Bijdrage aan actielijn 4: Kennisdeling

Vanuit het project DISCO delen we kennis met lokale, regionale, nationale en internationale partners. Aan het einde van het DISCO project leveren partners een gezamenlijke catalogus op met hulpmiddelen en richtlijnen voor het creëren van innovatieve steden en regio's die digitale oplossingen inzetten voor klimaatadaptatie.

Trekker: Renate Postma (gemeente Zwolle)

Bijdrage aan actielijn 7: Digitale technologie

In het DISCO project testen we samen met inwoners, beheerders en ontwerpers verschillende digitale tools, zoals VR-, AR-, AI-toepassingen die kunnen ondersteunen bij co-creatie voor het ontwerpen van leefstraten.

Trekker: Annemiek Wiegman (gemeente Zwolle)

Waar mogelijk werken we samen met het geleerde project Urban Water Futures dat zich richt op de toekomst van stedelijk water door middel van AI, kunst en transdisciplinaire samenwerking. Het project combineert datagestuurde simulaties met lokale, geleefde ervaring om betere stedelijke omgevingen te creëren.

	PROJECT Interreg NSR DISCO
Actielijn 1 Coördinatie	Penvoering
Actielijn 2 Wijk aanpak	Co-creatie aanpak voor leefstraten
Actielijn 3 Onderwijs en Arbeidsmarkt	
Actielijn 4 Kennisdeling	• Disseminatie • DISCO - Catalogus
Actielijn 5 Onderzoeken, Testen, Demonstreren	
Actielijn 6 Serious fun	
Actielijn 7 Digitale technologie	Tooling voor co-creatie voor leefstraten

Projectinformatie

Landingsplaats Makersfabriek

Doel en toelichting

Het bieden van een fysieke landings- en ontmoetingsplaats is nodig voor verschillende onderdelen van Regiolab Wijk van Morgen. De verbinding met onderwijs en ondernemers is daarbij noodzakelijk

De Makersfabriek is een terrein waar vakmanschap, innovatie, ondernemerschap en onderwijs samenkomen om oplossingen te creëren voor de uitdagingen van vandaag én morgen. Hier werken ondernemers, professionals, studenten en onderwijsinstellingen actief samen. Verandering begint immers bij verbinding.

In de Makersplaatsen en innovatielabs creëren we oplossingen die de wereld versterken en leefbaar maken voor de volgende generaties. Ideeën worden concrete oplossingen, die écht het verschil maken. We bouwen samen aan een toekomst waarin economie, natuur en samenleving in balans zijn.

Organisatie

De Makersfabriek coördineert de landing van partners, projecten, bijeenkomsten en ontmoeting op het terrein.

Contactpersoon: Willianne van Boven

Looptijd: Doorlopend

Partners: De Makersfabriek heeft een eigen netwerk van partners die bijdragen aan de verschillende actielijnen van Regiolab Wijk van Morgen, zoals WAVIN, Zone.college, ROVA en Techlab Zwolle.

De Inspiratietuin op de Makersfabriek laat zien hoe je je leefomgeving kunt aanpassen aan het klimaat – van wateropvang tot vergroening en biodiversiteit. De tuin is een initiatief van gemeente Zwolle, mede mogelijk gemaakt door het Europese LIFE IP Klimaatadaptatieprogramma. De Makersfabriek verwelkomt de tuin belangeloos op haar terrein.

Hoe de Makersfabriek bijdraagt aan actielijnen

Bijdrage aan actielijn 3: Onderwijs en Arbeidsmarkt

In ontwerp, aanleg of onderhoud van de buitenruimte van de Makersfabriek werken studenten van Zone.college in samenwerking met ROVA en Naturalis onder andere aan biodiversiteit. Ze onderhouden ook de inspiratietuin van gemeente Zwolle, die mede mogelijk gemaakt is door het Europese LIFE-IP project Klimaatadaptatie.

Een wens is om een Werkplaats van de Toekomst te realiseren: een gezamenlijke leerwerkplaats waar vakprofessionals, studenten en ondernemers samen de transitie van morgen kunnen maken en toepassen.

Bijdrage aan actielijn 4: Kennisdeling

De Makersfabriek biedt inspirerende locaties voor netwerken en kennisdeling.

Bijdragen aan actielijn 5: (Fysieke) omgeving voor onderzoeken, testen en demonstreren

De Makersfabriek ontwikkelt zich tot een "totaal-experience" voor het MKB. Het MKB kan er terecht voor vakmanschap en ondernemerschap en innovatie. Onderdeel daarvan is praktijkgericht onderzoek en het testen van nieuwe technieken, producten en diensten.

Op de Makersfabriek worden oplossingen, producten en diensten gedemonstreerd: dit kun je al in je eigen omgeving doen!

Zo kun je een bezoek brengen aan de Inspiratietuin om de Tuin van Morgen te ervaren: tuinen die water opvangen, droogtebestendig zijn, biodivers en (water)circulair.

Een wens is om ook een "Huis van Morgen" te realiseren met ondernemers in de regio: een locatie waar je kunt ontdekken wat er nu al mogelijk is om je huis te verduurzamen en waar je de benodigde producten en diensten kunt aanschaffen.

	LANDINGSPLAATS Makersfabriek
Actielijn 1 Coördinatie	Coördinatie landingsplaats
Actielijn 2 Wijkaanpak	
Actielijn 3 Onderwijs en Arbeidsmarkt	<ul style="list-style-type: none"> Buitenruimte i.s.m. Zone.college en ROVA Werkplaats van de toekomst
Actielijn 4 Kennisdeling	Lokatie voor kennisdeling
Actielijn 5 Onderzoeken, Testen, Demonstreren	<ul style="list-style-type: none"> Experience omgeving MKB LIFE IP inspiratietuin Huis van morgen?
Actielijn 6 Serious fun	<ul style="list-style-type: none"> Techlab Onderdeel beleefroute
Actielijn 7 Digitale technologie	Robolab

René “De grutto’s zaten er al”

René Breman houdt van plekken waar iets al begonnen is.

Niet van papieren ecosystemen die nog moeten gaan leven, maar van plekken waar al energie is, die je alleen nog maar hoeft te vergroten.

Dat is precies wat de Makersfabriek is geworden: het voormalig Philips-terrein in Dieze-Oost waar vakmanschap, innovatie en ondernemerschap al jaren naast elkaar bestonden en nu bewust worden samengebracht.

“Een weidevogelkenner vertelde me ooit dat het makkelijker is om van tien naar vijftig grutto’s te gaan dan van nul naar tien,” zegt hij. “Op de Makersfabriek zaten de grutto’s er al. TechLab, Zwinc, de bedrijven in het Ketelhuis. Dat was de basis. Wij hoefden dat niet te verzinnen.”

Het terrein is de fysieke testomgeving voor de Nationale Proeftuin Watercirculaire Wijk, gefinancierd vanuit TKI-Bouw & Techniek. Dit jaar worden de eerste testopstellingen gerealiseerd: een aaneengesloten reeks watervoorzieningen op gebouw- én buitenruimteniveau. “Niet één losse maatregel, maar een treintje. Voorzieningen die met elkaar verbonden zijn en het watersysteem volgen. Oplossingen voor de eigen wijk Dieze.”

Maar de Makersfabriek is meer dan een testlocatie voor water. Ze draagt aan Regiolab Wijk van Morgen bij op meerdere fronten tegelijk. Studenten vanuit allerlei disciplines werken er samen met partners als ROVA en Naturalis aan biodiversiteit. De Makersfabriek is een mogelijk start- of eindpunt van de belevingsroute die rond station Zwolle wordt ontwikkeld. En studenten worden uitgedaagd om digitale oplossingen te ontwikkelen voor vraagstukken in de wijk, van slimme sensoren tot robotica.

De rode draad is vakmanschap en ondernemerschap. “Op de Makersfabriek laten we zien dat echte vooruitgang alleen ontstaat op het snijvlak van Mens, Economie, Natuur en Techniek: MENT. De balans tussen ondernemerschap als rentmeester, de kracht van vakmanschap, respect voor onze natuur en de slimme inzet van techniek. Als die vier werelden elkaar raken, ontstaat de Werkplaats van de Toekomst.” Doorlatende verharding, inheemse planten op het dak, de onlangs

gerealiseerde inspiratietuin met steun van LIFE IP Klimaatadaptatie, het zijn stappen om die droom concreet te maken.

Want dat is René’s grotere droom: een gezamenlijke leerwerkplaats waar vakprofessionals, studenten en ondernemers samen de transitie van morgen kunnen maken en toepassen. Geen showroom, maar werkplaats. “Er zijn een heleboel bedrijven die zoveel transities over zich heen krijgen dat ze het niet alleen redden. Hier kunnen ze samen optrekken.”

René is eerlijk over de schaal van de opgave. Klimaatadaptatie en water? “Ik hoor het voor het eerst een beetje aankomen bij onze mensen.” De Makersfabriek is er juist voor die bedrijven: aan de vooravond van een transitie die ze nog niet kennen, maar die eraan zit te komen.

Foto: Robert Westera

Colofon

Titel: **Regiolab Wijk van Morgen programma 2026 – 2028**

Uitgave van: **Gemeente Zwolle**

Samenstelling en redactie: **Renate Postma, Marjon Brouwer, Edith Camerik en kernteam Regiolab Wijk van Morgen**

Fotografie en beeldmateriaal: **Met dank aan Straatboer voor het gebruik van de foto op pagina 33**

Drukwerk: **Zalsman Zwolle**

Publicatie: **27 mei 2026**

Contact: **regiolabwijkvanmorgen@zwolle.nl**

Disclaimer: Aan de totstandkoming van deze publicatie is de grootst mogelijke zorg besteed.

Aan de inhoud kunnen geen rechten worden ontleend. Overname van teksten is toegestaan met bronvermelding.

De foto's en illustraties in deze publicatie zijn eigendom van de respectieve rechthebbenden. Wij hebben ernaar gestreefd alle rechthebbenden te achterhalen en te vermelden. Mocht u van mening zijn dat er rechten niet zijn gehonoreerd, neem dan contact op via regiolabwijkvanmorgen@zwolle.nl.

Volg de ontwikkelingen van het programma en de projecten op

www.regiolabwijkvanmorgen.nl

regiolab
wijk van
morgen